

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

Časopis věnovaný zájmům křesťanského vychování.

»Kdo Mne následuje, nebloudí ve tmách, praví Pán.
Tom. Kemp. I. 1.

České dítě v ušilových národních písních moravských.

Vzpomínkou ku stým narozeninám Frant. Sušila napsal *dr. Jos. Kachník.*

První podmínkou správné výchovy jest, aby se opírala o samorostlou povahu dítěte, jak se vytvořila v rodinách, v obci, v domovině. Jest úkolem vychovatele, aby tuto povahu jednotlivých svěřenců zkoumal a dle ní počínání své zařídil.

Dítě české vyrůstá v odlehlých vesničkách moravských dosud v ovzduší samorostlých národních zvyků, jak se po staletí ustálily; duše jeho probouzí se na perutích rozkošných pohádek a zkazek a projevuje se vedle pozoruhodných kreseb a malůvek obzvláště dojímavými popěvkami a hrami. Kde tomu dosud tak, tu má vychovatel dosti příležitosti, aby nepozorovaně vlastním názorem seznal hlubinu a rázovitost ducha dětského se všemi jeho přednostmi a vadami. Jako matka česká u kolébky, jako pacholek a dívka na dvoře a v zahradě, jako ženci na poli a mlatici na mlatě: tak i dítě české v krajích těch rádo zpívá a zpěvem tím nelíčeně projevuje vše, co hýbe jeho nitrem, co poznává svým rozumem, za čím se nese jeho vůle. Pravá to žeň pro vychovatele osvěceného, svého povolání dbalého!

Ale míst se samorostlým rázem lidovým i na naší Moravě stále ubývá. Z úst matčiných neozývají se namnoze více ukolébavky prostonárodní, od otců zděděné, ale písně umělé; zvyky, kroj a domácnost její a celé rodiny přeměnil duch moderní kultury, cizího vychování.

Změnu tu předvídal šlechtitý kněz-vlastenec dr. František Sušil již v letech padesátých, proto sebral a zachránil z písní národních, co sám — první v oboru tom pracovník na Moravě — zachrániti mohl, aby, jak dí v předmluvě, „písně ty byly čarodějným klíčem, jímž tajnice povahy národa se otvírá a mnohostranně se nazírati dává.“¹⁾

Vizme, jak se v nich jeví duše českého dítěte! České dítě jest z božné od útlého mládí. Jeho důvěra nese se ku Spasiteli. Všelikou lásku k jiným ztělesňuje ve vroucí prosbu, aby Ježíšek všechny lidi od všeliké škody v noci chránil.

Před spaním zpívá malý Slováček:

¹⁾ Fr. Sušil: Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými. V Brně 1895.

O Jesu, můj Jesu,	A když nyní usnu,
Ty's obrana moje.	Opatruj mňa, pane,
A půjdu já půjdu	Ať moja dušička
Do svého pokoje.	Ráno zdravá vstane.

Ochraň všechny lidi
Od ohně a vody.
Od moru a hladu
A všeliké škody.¹⁾

Po Spasiteli nese se důvěra dítku ku Matce Boží. V roztomilé písni o tom a o dětinné úslužnosti vydává hanáckému chlapečku svědectví poutník od Hranic z Černotína:

Když jsem já šel na Svatý Kopeček,
Potkal mě tam hanácký chlapeček.

Ptám se já tě, hanácký chlapečku,
Kudy cesta k Svatému Kopečku?

„Tamhle je ta Panenka Maria,
Ona voní jako konvalija.

Jenom pospěš, můj milý pútničku,
Tam ty najdeš svú milú matičku.“²⁾

Jaká tu něžná přítulnost ku zbožnosti jeví se v odpovědi hochově! Nemusil by se vychovatel před svou vědou vychovatelskou zardít, kdyby tento ušlechtilý rys v povaze českého dítěte nepěstil, nýbrž naopak snad stíral, když by posvátné poutě v nevážnost uváděl?

Lid náš český ode dávna přesvědčen jest, že má býti náboženství východištěm a tmelem všelikého vyučování, jak tomu učil veliký Komenský. Ještě nebylo rozvětvené nauky o koncentraci učiva, když mládež naše od východních hranic Moravěnky až tam k Lužici uváděla počty ve spojení s biblickou dějepravou ve známé nám všem ještě písni:

„Žáčku, žáčku učený,
Ze všech škol vybíraný,
A ty víš, nám povíš,
Co jest jeden?
A já vím, vám povím, co jest jeden:
Jeden jest Jesu Krist, co nad námi králem jest.

— — — — —
A ty víš, nám povíš,
Co to jsou dvě?
Dvě tabule Mojžíšovy — atd. až do dvanácti.“³⁾

Slovanská povaha je holubičí. Naše venkovské dítě raději od pána křivdu snáší, než by se bránilo. Ať si zachová srdce dobré, ale potřebí jest vychovávatí je ku statečnosti, aby dovedlo se brániti, když se mu křivda děje. V boji o existenci zkušený Valášek z Dolní Bečvy případně písni svou o tom nás poučuje:

A co to tam píská	Přišel naň myslivec,
V tej naší javorině?	Postřelil jeho srdce.
Pase synek ovce,	Čemu sa nebránil,
Ja na zelenej lúce.	Dyž měl obušek v rukách? ⁴⁾

¹⁾ Č. 68. „Dětská večerní“. — ²⁾ Č. 14. „Cesta ku Panně Marii“. — ³⁾ Č. 83. „Dvanáctero počtů“. — ⁴⁾ Č. 85. „Postřelený“.

Ale při vši té holubičí povaze bývají dítky naše často ve škole škodoliby vůči dítkám chudým, opuštěným — sirotám. Jest to rodinným, pochybeným vychováním příliš vyvinutý sebecit zámožnosti neb váženosti rodičů neb obce, jež nesmí nikdy učitel svým chováním živiti neb podporovati, nýbrž naopak poukázáním na vznešený příklad lásky k opuštěným Spasitelův a příklady jiné, z nejbližšího okolí vzaté, jakož i nabádáním ku projevům účinné lásky ku spolužákům chudým, mírniti. Jinak dítě-sirota, ve škole posmívané, školy se straní; stane se toulavým a nešťastným po celý život. Od Bludova zpěvák o tom nás poučuje :

Šeltě pan Trum na procházku	Nadávali mu ve škole :
Na zelenó lóku.	Ty nejsi od nás pachole,
Šel nadešel tam děfátko,	Ty si nalezené
Malé pacholátko.	Na lóce zelené.
Dítě rostlo až dorostlo.	A dyž přišel dům, povídal :
Dyž mu sedm let bylo,	Já sem nalezené
Do školy chodilo.	Na lóce zelené.

Dejte mně knížky pod pažo,
Krajíček pod druhó,
Abych měl na stravo.¹⁾

Tklivý jest poměr dítek k rodičům, zvlášť nejsou-li více na živu. Sirotek od Slavkova vzpomíná rodičů svých :

V Slavkovském krchově	V Slavkovském krchově
Holubička sivá,	Vyrůstá hřebíček,
A tam odpočívá	Tamto odpočívá
Má maměnka milá.	Můj milý tatiček.

Za dobré vychování dítky ještě po smrti rodičům bývají vděчны :

Kterak se odměním
Rodičům svým milým
Za lásku vychování,
Za toli dobrodiní
V mojim věku mladým ?²⁾

Zbožně-li vychován byl, ani ten „Sirotek služebný“ nezoufá, ale pln důvěry v Boha ulevuje si popěvkem rozbolestněným z Moštěnice od Kyjova :

Súží mě chudoba,
Němám místa svého,
A já dycky prosím
Pána Boha svého,
By mně dal místečko
U Jána svatého.³⁾

Z lásky prýstíci varovná slova rodičů, když začasto za života bez účinku zůstala, aspoň po smrti výchovně na děti působí. Želíf sirotek od Příbora :

Dobře mi pravili	Dobře mi pravili
Můj stary tatiček,	Ma stara matička,
Že budu polivať	Že budu spominať
Slzami chodniček.	Na jejich slovečka. ⁴⁾

¹⁾ Č. 155. „Věště“. — ²⁾ Č. 699. „Země“. — ³⁾ Č. 683. „Sirotek služebný“. — ⁴⁾ Č. 680 „Sirotek“.

Ale když macecha nerozumná a tvrdosrdcá dítě odstrkuje a bije, tu v žalu svém raději u matky v hrobě býti si přeje a nechce se od hrobu domů vrátiti, jak píseň od Příbora vypravuje :

Šla sirotka hledat Svoji mamuličky,	Tva mamička leží U tych velkych dveři.
Mily mocny Bože, Svoji mamuličky.	Ulom si pruteček, Klupni na hrobeček.
Potkal ju stařeček, Stařeček přestary.	Oj hdo mi to klupe Po mojim hrobečku?
Kaj iděš děvečko, Mila sirotečko ?	To ja sem macičko, Ja vaše dífatko.
Ach, ja idu hledat Svoji mámuličky.	Vemtě mne tam k sobě Do tej černej země. ¹⁾

Však běda macechám a lidem, již sirotám ubližují :

„Kdo siroce ubliži,
Toho pan Bůh poniži ;
Kdo siroce nalaje,
Tomu pan Bůh nepřaje“,

zpívá sirota — dívčina z Hošťalkovic od Ostravy.²⁾

Hoch náš, když povyrostl, rád pracuje na poli. Svědčí o tom hospodář od Příbora :

Oralo tam male pacholatko, Oralo.	A už peče naša hospodyňka Kolače,
Naoralo tej černej zemečky Němalo.	Udělala naša hospodyňka Včera kvas.
Orajtě, vy mali oračkove, Orajtě.	Přijedtě vy mali oračkove Zitra zas. ³⁾

Rád také koná hoch český práci obtížnou pro účel bohumilý. Lid náš kol Slavikovic tak si prozpěvuje :

Jede synek s hory, Veze dřevo dlóhý.	Budeli se hodít, Budem kostel robit.
Pytal se ho hájné : Nač to dřevo dlóhý ?	Až ho urobíme, V něm se pomodlíme. ⁴⁾

I děvčátka naše ráda v domácnosti pomáhají a při tom prozpěvují.

Kolébá-li děvče bratříčka, slibuje mu napřed pokrm, jenž v tom věku dítě popředně zajímá :

Hu hu hukše,
Mama vaří lukše ;
Až uvaří, také dá,
Janiček se napapá.

Potom slibuje také něco, co se hýbe, pro zábavu, a poučuje tak nevědomky učitele, jakým postupem dítí se má první vyučování (Salzmann „Mravenčinka“):

¹⁾ Čís. 159. „Sirotek“. — ²⁾ Č. 683. — ³⁾ Č. 709. „Orání“. — ⁴⁾ Č. 743. „Tesaři a zedníci“.

Haló haló,
Koně v zeló,
Matička só
Na veseló.
Přinesó nám vtáčka,
Pěknýho luňáčka,
Haló haló,
Koně v zeló,
Kozenka je
v petrželó.¹⁾

Při tom pěstují děvčata vzájemnou srdečnou pospolitost.
Vaří-li trnky v Dražovicích, s příděchem škádlivosti takto zpívají:

Vařím trnke Helenko,	Pod' okusit, poď jich hned,
Mlynářova mazlenko,	Máme sladký jako med.
Pod' okusit Helenko,	Snad's usnula Helenko,
Mlynářova mazlenko!	Mlynářova mazlenko.

Odpovíde Helenko,
Mlynářova mazlenko.²⁾

Pospolitost projevují divenky naše také venku, což se hlavně zpěvem děje. Helekají jedna na druhou při pasení jako volná dítka přírody:

Okolo Jarošova	Okolo Jarošova
Teče voděnka troja;	Teče voděnka troja;
Proč na mňa nehojakáš,	A já na ta hojakám
Kamaradečko moja?	Kamaradečko moja. ³⁾

Ba, nerozveselit zpěvem pole, za hanbu se pokládá, vždyť mládež česká vždy zpěvná bývala, dokud ji duch cizí nepokazil:

Poštorské děvčata,	A ty novoveské
Može vás hanba byt,	To jsú zpěvulenky,
Aj že vy neumíte	Ty si rozveselá
Aj pole rozveselit.	Pole za rosenky. ⁴⁾

Povaha dívčí ku strojivosti a marnivosti nakloněná i na našem venkově se projevuje. Kdo by neznal tu malou husářku, jak si nastrojená za husami samolibě vykračuje? Však její pošetilost a roztržitost hodně bývá ztrestána:

Děvče husy pase,	Děvče husy pase,
Ja pěkně nastroja se,	Ja pěkně nastroja se
Husy popelaté,	Husy potratila,
Ja mají píрка zlaté.	A sama zablúdila. ⁵⁾

Škola v životě dítek českých čelně zaujímá místo. Na sv. Blažeje a sv. Řehoře chodí dítky chudé a koledují. Není v tom ničeho nečestného, jako není nečestno almužnu přijímati a jako jest dle slov Spasitelových záslužno dítkám dobře činiti:

Na svatého Blažeje	Kdo své dítky miluje,
Památka se činí,	Vede jich k dobrému,
A to se všem oznamuje,	A posílá jich do školy,
Který o tom neví.	Ať se učí tomu.

¹⁾ Č. 703. „Kolíbavky“. — ²⁾ Č. 744. „Při vaření trnek“. — ³⁾ Č. 723. „Kravarky“, z Pozlovic. — ⁴⁾ Č. 747. „Zpěv“. — ⁵⁾ Č. 740. „Husarka“ z Vetiřkovic.

My pak malí žáčkové	Svatý Blažej zas to vám
Chodíme pospolu,	Všecko vynahradí,
Abyste nám něco dali	Dejte masa nebo hrachu,
Dnes k našemu stolu.	Nebo trochu soli.

Jestli žáčku nemáte,
Na papír nám dejte,
Jedným grošem nebo dvěma
Málo zchudobnete.¹⁾

Rozkošné bývají hry dětí venkovských. Každá obměna v přírodě skytá jim příležitost, aby k ní připojily svoje popěvky.

Začíná-li pršeti, tu zpívávají:

Prší, prší jalovec,
Ztratili jsme pět ovec
A šestého barana
Se zlatýma rohama.

Mračí-li se, děti slovácké prospěvují:

Dú kravičky dú	Ach co by chtělo,	Nebeská manna
Z pastvy dědinú.	Aby pršalo	Prš nám do rána;
Co to ale bučí?	To májové zlato,	Aby réž narůstla
Že se tuze mračí	My prosíme o to,	A pšenička zhustla,
Dnes k vícerú.	Aby se lilo.	Šak to Pánbůh dá. ²⁾

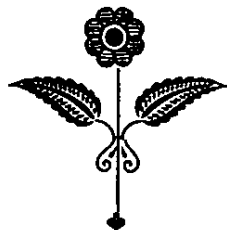
Kdo nezná konečně her na Heličku, na husy, na mostek, a roztočilých popěveků českých dítek při nich?

To jsou skvosty, jichž moudrý paedagog dovede při vychovávání a vyučování všestranně použiti na prospěch přirozené a účelné národní výchovy české mládeže. Nasbíral je s mnohými hmotnými a duševními oběťmi náš veliký Fr. Sušil, z české matky 14. června 1804 v Novém Rousínově zrozený. Jak ze slov tak i z melodií vane nám vstříc křesťanská duše českého dítěte. Tím směrem musí se také bráti národní výchova naše. Sušil tento směr za jedině správný považoval, jak případně dle vzoru Schillerova řízným epigramem ve svých sebraných básních (v Brně 1862, str. 162.) vyjádřil:

P a e d a g o g.

Kdož nad zbojnickou hodlá chrám stavěti jámou!
Toť pěstoun, co vědám bez Boha dítě učí.

Budiž tento příspěvek ku psychologii českého dítěte nezabudkou na hrob kněze-vychovatele, jehož památka v národě českém nevyhyne.

¹⁾ Č. 834. „Hry“. — ²⁾ Č. 834. „Děti“.

Bernard Jindřich Overberg, vzorný kněz, učitel i vychovatel.

(Ke 150. narozeninám.)

Podává *Fr. Janovský.*

Dne 1. května letošního roku 150 tomu let, co se ve vesničce Voltlage, v bývalém knížectví Osnabrückém, narodil Bernard Jindřich Overberg, vzorný kněz, učitel i vychovatel.¹⁾ Rodiče neměli ničehož nazbyt; avšak byli poctivi; otec obchodoval po domech s látkami a zbožím pleteným.

Synáček byl tělesně slabý; i neprosplval valně i v učení. Událo se, že zemřel farář. Všecka farnost hluboce truchlila, dojemny byly obřady pohřební; to dojalo Bernarda tak, že si umínil, také státi se knězem, ulehčí-li mu Bůh učení. A věru od té chvíle zdárněji prospíval; sousední farář a kaplan ujali se ho a vštípili mu začátky latiny. Roku 1770 přijat na gymnasium v Rheině; svou pilností a poslušností získal si lásku všech profesorův i spolužákův. Filosofii a bohosloví studoval v Münsteru od r. 1774. Při zkouškách a veřejných disputacích byl vždycky z prvních. Dvorní rada Münstermann vybral si ho domácím učitelem; i bylo chudým rodičům ulehčeno; však hodná matka když byla zvěděla úmysl synáčkův, že si umínil, ba Bohu slíbil státi se knězem, pravila odhodlaně: „Pomohu ti, dítě, kdybych měla peníze kraj světa sbírat!“

Zatím zemřel otec. Prázdniny trávil Bernard u drahé matky. Prosilo ho jednou několik sousedek, aby jejich dítky, jež pro nedostatečné vědomosti náboženské nebyly připuštěny k sv. přijímání, aby je vyučoval, by přece mohly přistoupiti k stolu Páně. Učinil jim to. Učil se s dítkami podle metody tehdy obvyklé, vyslychal a vyslychal; avšak špatně pochodil; čemu se děti dnes naučily, zítra zapomněly nebo špletly s tím, co již uměly. Mrzel se mladistvý katecheta a chtěl již nechati té marné práce; než zkusil ještě jednu věc; vypravoval dětem biblické příběhy a k těmto připojoval přiměřené pravdy z katechismu. Dílo se dařilo, děti radostně naslouchaly, pěkně prospívaly; na podzim směly k stolu Páně.

Roku 1780 posvěcen jest na kněze. Velmocný jenerální vikář münsterský a ministr, svob. pán František z Fürstenberka, nabízel vzornému novoknězi velmi příjemné místo domácího učitele u jedné šlechtické rodiny; ale Overberg místa toho nepřijal; toužil žiti mezi lidem; i stal se kaplanem ve vsi Everswinkelu; dostával tam 90 marek ročně. Letitému faráři ulehčil zejména tím, že převzal všecko vyučování náboženství; vyučoval tak, že si brzy získal srdce mládeže i celé farnosti.

S novou nabídkou přišel jenerální vikář a ministr, svob. pán František z Fürstenberka; byl by rád na zvelebení školství zřídil v Münsteru normální školu, t. j. učitelský seminář; doporučen mu pilný kaplan Overberg. Zajel si Fürstenberk do Everswinkelu, nepozorován obcoval v kostele katechesi Overbergově a shledal, že právem jest chválen a doporučen; ihned mu nabídl, by se přestěhoval do Münsteru. Bránil se, bránil skromný sluha Páně, ale pak svolil -- roku 1783, navštívil ještě napřed různé školy venkovské, aby poznal i vyučování i učitele. Shledal málo potěšitelného; usoudil, že pokleslé školství potřebuje především vnitřní pomoci, lepšího totiž vzdělání učitelův. Tož bylo také Fürstenberkovo přesvědčení, k tomu směřoval i jeho školní řád pro biskupství münsterské z r. 1776.

¹⁾ Požehnaný život jeho vylíčil kolik životopisců: Krabbe, Reinermann, Katerkamp, Herold, Knöppel, Kellner; dvou posledních zde zvláště použito.

Prvními posluchači v normální škole byli již skuteční učitelé, jimž běželo o žádoucí zdokonalení, aby mohli vyhověti novému školnímu řádu; mnozí ovšem byli učitelé jenom dle jména; nedostávalo se jim většiny příslušných vědomostí a vlastností. I měl s nimi Overberg pernou, velmi pernou práci. K posluchačům tohoto druhu přibyli nováčci, mladíci, kteří se teprv chtěli stát učitelé.

I vyučoval Overberg dopoledne od 9 do 12 hodin, odpoledne ode 2 do 5, a to v methodice, ve vědě náboženské, v biblické dějepřevě, v realiích; s méně nadanými obíral se nad to ještě i ve svém přibytu; ostatek času vedle povinností a služeb kněžských zabrala svědomitá, velmi svědomitá příprava školní. Jak o této přípravě smýšlel, vidno z jeho „Den-níku“, kdež na př. ke dni 4. listopadu 1789 si poznamenal: „Dnes ráno učilo se mi těžko a velmi neurčitě i nejasně. Příčinou, jakáž v takových případech byla by mně nejméně a obyčejně mi nejprve napadá, jest: Jakási nevolnost! Avšak hlouběji-li hledím, shledávám jiný důvod, že jsem se totiž nepřipravil dosti pečlivě anebo že jsem odkládal s přípravou až na krátkou chvíli před vyučováním, čímž se přihází, že pak chvátám a chvátám, pro krátkost času příliš se namáhám a hlavu neschopnu si činím k reflexím. Tož zdá se, přivodilo mi částečně dnes ráno zmatek u vyučování. Možná také, že to byl spravedlivý a mně velmi prospěšný trest Boží, že nebyly mé úmysly dosti čisty a že jsem se příliš spoléhal na své síly . . . Ó Pane, pro svaté jméno své, vysvobď mne z toho zla; dopřej mně milosti, by jenom Tvá vůle byla mi povždy pohnutkou!“

Vedle zvláštní přípravy neopomíjel Overberg přípravy všeobecné; obíral se především nejpřednějšími paedagogickými spisy své doby, zejména Rochovem, Felbigrem. Na všecku tu obrovskou práci nestačil ovšem den; i přibíral a přibíral noci; spával jen 5 hodin; i z těch si chtěl ještě ubrati, ale že onemocněl, zůstal při pěti. Když mu po několika letech přidán pomocný učitel, nemusil již odpoledne vyučovati.

Jakož sám z té duše horlil o dobrý výchov mládeže, tak se přičiňoval nadchnouti proň i své posluchače. Soudil, že na zemi není vyššího a důležitějšího úřadu nad úřad kněžův a učitelův. Až hrůzu budila slova, jimiž líčil zhoubu a spoustu, kterou páchá špatný učitel; za to však nejdéle a nejčastěji hovořil o požehnané činnosti dobrého učitele, o odměně, jakáž mu přísluší zde i na věčnosti. Aj, tu bylo znamenati radost a blahou nadějí na tvářích posluchačů; i lhostejní činili předsevzetí, že se věnují svému povolání s celou duší a že svědomitě použijí doby přípravné, doby studia; ba mnozí venkovští učitelé účastnili se třeba desetkrát, ba i dvanáctkrát vyučovatelského kursu Overbergova, a to na vlastní útraty; tak se jim líbil šlechetný ten muž, jeho metoda, jeho vroucí zjev a láska!

Vážně, zbožně povždy začínal vyučování vzýváním Ducha svatého: „Veni sancte Spiritus!“ Znamenitě působil na srdce posluchačů; snažil se naplniti věrností u povolání, a tož i především věrností k Bohu, jež jest nezbytným základem pravého charakteru; věděl dobře a byl přesvědčen, že sebe lepší nadání, sebe lepší schopnost bez charakteru jest plana a nicotna.

Pěstuje náboženskou horlivost svých svěřenců, pěstoval jí zároveň i jejich pozornost; bedlivě naslouchali jeho vývodům vyučovatelským a vychovatelským, jež jim vyvozoval z dušesloví; nebyla to ovšem soustavná psychologie, jak se nyní přednáší; avšak úspěchy byly znamenité; posluchači dobře všecko chápali, dobře si pamatovali; podávánaf jim pravidla a zásady v přiměřených příkladech a vypravováních ze života. Vyučování končeno kostelní písní.

Když kurs ukončen, zkoušení kandidáti písemně i ústně; podle zkoušky dostalo se jim vysvědčení buď pro hlavní školu nebo pro venkovskou; vysvědčení platilo jen na tři léta; za tři léta musili se učitelé znova podrobiti zkoušce; i bylo jim stále dále a dále se vzdělávati; a tomuto ustavičnému sebevzdělávání položen základ právě na oné normální škole Overbergově; rozšíváno na ní símě, jež bohatý přinášelo užitek; překrásné vydal mu svědectví Fürstenberk: „Spisy Overbergovy i jeho vyučovací metoda budí všude podiv. Jest to muž vážný, mírný, trpělivý, prostý ctižádosti, sobeckosti, bezelstný; vytrvale a neohroženě vybudoval budovu národního výchovu.“

A jakož byl Overberg učitelům výtečným učitelem, tak jim byl i láskyplným přítelem, rádcem a těšitelem; velmi často ho navštěvovali; neměl on sice nikdy nazbyt času, avšak návštěvy ony byly mu milý; který učitel, bývalý posluchač, přijel kdy do Münsteru, každý ho navštívil; bydlel v kněžském semináři; psávali si vespolek; mnohému byly řádky Overbergovy drahou památkou až do konce života.

* * *

Už v druhé polovici XVII. století poručil münsterský kníže-biskup Kryštof Bernard z Galenu, by ve větších městech byly zřízeny i zvláštní dívčí školy; i bylo škol takových za časů Overbergových dosti; působily na nich učitelky; avšak o vzdělání a přípravu těchto nebylo s dostatek postaráno; i v té věci stala se nyní náprava přičiněním Overbergovým; normální kursy osvědčily se i učitelkám, ba těmto i lépe než učitelům. Hlásily se dívky, jež z upřímné lásky k Bohu a bližnímu chtěly se státi učitelkami; jsou přijaty, a většina zůstala věrna svému povolání učitelskému až do smrti. I mohly pak dívčí školy opatřeny býti dokonalými učitelkami, z nichž mnohé povolány i do sousedních zemí; vyšší úřady vydávaly o nich překrásná svědectví; tak na př. píše konsistoř münsterská: „O působnosti a činnosti učitelek nabyli jsme zkušenosti, že větší jest zdar a úspěch na takové škole dívčí, kde působí učitelka, než kde učitel. Příčinou toho asi větší vnímavost, dřívější vospělost, jemnější mysl ženské mládeže, však také i větší pilnost, úřední věrnost a poslušnost, jakož i více zručnosti v zacházení se žáčkami.“

Toť zajisté opět pochvalné svědectví o Overbergovi. Kterak docílil takové horlivosti u učitelek? Rozněcoval v srdcích jejich především vroucí zbožnost a věrnost k Bohu. K vůli služnému, k vůli platu, nebyly by se věnovaly povolání tak namahavému; byltě ten plat tenkrát příliš chudoučký a bídný; jiných bylo tedy potřebí pohnutek: lásky k Bohu, lásky k nesmrtelným duším, naděje odplaty nebeské; tyto pohnutky se osvědčily.

Horlivé, obětavé kandidátky učitelství brával s sebou do klášterní školy „Lotrinských panen“, kdež vyučoval náboženství a počtům; tamtéž chodili s ním jindy také učitelé, účastníci kursu, posluchači normální školy.

Každou neděli míval v kostele oněch „Lotrinských panen“ křesfanské cvičení; těšily se na ně nejen děti, jichž přicházelo velmi mnoho, nýbrž i bohoslovci a mužové z intelligence; takových promluv, takových obrazů, takových podobenství, jakých užíval Overberg, neslyšeli ještě nikdy; slovný hrabě Bedřich Stolberg, slavný konvertita, jest pln chvály. Na to ovšem na všecko velmi svědomitě se připravoval, jak opět vidno z jeho „Denníku“; tak čteme na př. ke dni 7. února 1790 tuto poznámku: „Úkazuješ mi, ó Bože, a denně toho zakouším, že sám ze sebe nic nemohu. Bojím-li se, že vyučování, jež jsi mi poručil, nezdaří se mi, aj, pak stane se opak; avšak slibuji-li si a spoléhám, že dobře budu učit, mýlím

se. Zdaž mi tím nekyneš, abych nedůvěřoval svým — silám, nýbrž Tvé milosti? Ó Bože, Ty's ke mně tak dobrotiv! Právě dnes ukázal jsi mi, že pokaždé odstraníš překážku, mám-li mládež veřejně v kostele vyučovati. Dopřej mi, konečně i té milosti, bych při všem jednání a konání, zvláště však při vyučování mládeže měl povždy na mysli jen Tvou svatou vůli. Ach, Otče, Otče můj v Jezu Kristu, pomoz mi, bych jim nepodával tvrdého jídla místo mléka, plev místo zrní, bych se u věci méně důležitých příliš dlouho nezdržoval a důležitých nezameškával. Dopustil jsi, bych se při vyučování bral cestou dosud neobvyklou; není-li užitečnější, než která dosud byla obvyklá, a nechceš-li, bych se po ní ubíral, odvrát mne . . .“

Zvláště bedlivě a svědomitě připravoval dítky na první svaté přijímání.
(Příště dále.)

Z výzkumných cest jarních.

Napsal J. M. Kadlčák.

Pokračování.

„Znáte jiné ptáky zpěvavé?“ dotazují se.

„Já znám“, hlásí se Polívka.

„Které?“

„Slavíka, červenku, trasořitku, sedmihláska, sýkorku, kosa, drozda a špačka“, jmenoval směle.

„Znáte ještě jiné ptáky užitečné?“

„Pěnkavu, stehlíka, čížka, zvonohlíka, strnada, zvonka, hýla, vlaštovku“, jmenovali páté přes devaté jeden přes druhého.

„Na topolu je žluna“, zakřikl Baran.

„Kaj — kaj?“ křičeli hoši.

„Hena — už je na konáru — ta rube!“ divil se hoch, ukazuje na zeleného datle, kterýž skutečně sedě na vyschlé haluzi, zobanem chutě sekal do práchnivého dřeva.

„Proč pak tak zobanem teše do dřeva?“

„Je tam červík“, mínil Tobola.

„Teñ rube!“ divil se Bačák.

„Má zajisté hlad. Čím pak se živí datli?“

„Ze dřeva vybírají červy“, mínil Sajdák.

„A mravence též požírají“, ozval se jiný.

„Žluna zelená živí se výhradně hmyzem, kterýž vybírá z kůry a puklin. Děř do stromů nedlabe, leda když buduje hnízdo ve práchnivé vrbě, buku neb jiném stromě vysoko nad zemí. Mívá šest až osm bílých vajíček, menších než holubi. Žluna zelená je u nás dosti vzácný host. V našich lesích prohání se častěji žluna šedá, o něco menší, jejíž zelenavé peři je více našedlé než našloutlé“, vypravoval jsem žákům.

„Jak pak se žluna po stromě pohybuje?“ dotazují se žáků.

„Šplhá a hopkuje“, odpovídají ve sboru.

„Ku kterým ptákům proto žlunu řadíme?“

„Ku šplhavcům“, hlučí hoši.

„Po čem je rozeznáváme od všech jiných ptáků!“

„Mají dva prsty v před a dva v zad obrácené“, vypravují chlapci.

„Co ještě je pozoruhodno?“ vyzvídám.

„Mají krátký, tuhý ocas k podpírání, když šplhají po kolmých kmelech, a dlouhý, pevný, klínovitý zobák ostrý a velmi dlouhý, kožitý jazyk“, odpověděl Bezruč.

„Žijí-li u nás ještě jiní datli?“

„Datel černý je také u nás — v horách“, mínil Bačák.

„A strakapud“, připomínal jiný.

„Datel černý je z nejvzácnějších ptáků. Jinde již vyhynul. U nás v horských hvozdech dosud žije, ale pořídku. Také máme v našich horách zlatohlavého datla tříprstého, datla bělohrbého, strakapuda čili datlíčka nejmenšího, kterýž hnízdivá v práchnivých vrbách u potoků a řek.“

„Datlům sice podobní, ale k rodu zedničeků patřící, u nás dosti známí jsou zajímaví ptáci, jimž říkáme dřevolazníci.“

„Já znám dřevolazníka — já též“, chlubí se hoši.

„Jmenuje se šoupálek. Též sinice sýkorám podobná, ale hodně větší, a pak krutihlav nejsou vzácnými zjevy.“

Mezi tím žluna zmizela, a my pokračovali na cestě výzkumné.

Zabočili jsme k řece, odkudž se ozýval pronikavý pískot táhlý, ječivý.

„Co pak to píská tak žalostně?“

„Kulík“, odpovídají mi žáci.

„Má strach o hnízdo“, dodal kterýsi.

„Víte, kde hnízdí?“

„Na Kamenci mezi kamením je důlek, v němž čtyry vajíčka tak velká jako má koroptev, ale rudožlutá a tmavo hnědě skvrnitá“, ochotně spolužáky poučoval Bednařík

„Hnízda ještě nemá. Hnízdí až v květnu. Překážíme však v lovu komárů, motýlů, brouků, červů, slimáků, dešťovek: proto křičí a nepokojně poletuje.“

(Příště dále.)

Stručné dějiny vyučování náboženského.

Píše prof. *Adolf Fux*.

(Část třetí.)

Věk střední.

Přihlédneme-li k tehdejším politickým a společenským poměrům, jmenovitě k zániku západo-římského císařství (r. 496) ku stěhování národů, k neustálým válečným nepokojům a ku krvavým válkám, k hromadnému obrácení národů barbarských na víru křesťanskou a k nedostatku vycvičeného a vzdělaného kněžstva, snadno pochopíme, že i vyučování náboženské bylo v době té naprosto nedostatečným, a že nejlepší nařízení

církevních sněmů a papežů, která nepřestávala duchovenstvo, rodiče i kmotry co nejdůrazněji napomínati, by svou povinnost svědomitě konali, nic neprospěla.

Z té příčiny octlo se vyučování náboženské v době té v úpadku. Jak analytická metoda Augustinova, tak i synthese Cyrillova přišly v úplné zapomenutí a o systematickém vyučování náboženském nebylo ani řeči.

Ve starobylém zřízení katechumenátu nastala veliká změna, a to proto, že křest sv. se neuděloval třikráte do roka, ale ustálil se ponenáhlu obyčej, žádati křest sv. libovolně, obyčej s počátku sice pouze trpěný, ale později všeobecně připuštěný, neboť křest sv. po většině se uděloval dětem rodičů křesťanských, z kteréžto příčiny stal se katechumenát zbytečným, ana povinnost, vyučovati katechumeny v základních pravdách náboženských, měla vznesena býti na rodiče.

Pro nedostatek schopného duchovenstva, které upadlo v době té i do veliké bídě hmotné, zavládla politování hodná nevědomost, takže bylo třeba nařizovati, aby každý křesťan znal aspoň modlitbu Páně a apoštolské vyznání víry, jinak by ani za kmotra ke křtu sv. nemohl býti připuštěn.

Náboženské vyučování udělovalo se v době té (od 5. století až do polovice 8. století) takřka jen v kostele, kde věřící každého stáří a obojího pohlaví kázání slyšeti měli, a kazatelé byli povinni, zřetel bráti na dospělé i děti a vykládati jim o nedělích a svátcích modlitbu Páně a apoštolské vyznání víry tím způsobem, by novokřtěnci i věřící lid těmto modlitbám se naučili.

Teprve zřizováním škol počíná obrat k lepšímu ve vzdělání lidu. Po celý středověk až do reformace stála jediná církev v čele veškerého zřízení školského a její duchovní vyučovali ve všech odvětvích vědy církevní i světské.

Vždyť již za doby stěhování národů řecko-římské umění a klassická literatura jediné v klášteřích svůj útulek nalézala, z kteréžto příčiny staly se tyto nejdůležitějším činitelem kulturním v dějinách člověčenstva, jsouce semeniště víry, vědy, umění a veškeré osvěty křesťanské.

V první řadě sluší uvéstí řád sv. Benedikta z Nursie (* 480 — † 543), který si vytkl za svůj úkol vychování, vyučování a vzdělání lidu. Zásluhy benediktinů o hmotný a duševní rozvoj člověčenstva jsou neocenitelné. Obrátili 20 řiší na křesťanství, zakládali školy (školy klášterní), vyučovali mládež, opisujice zachovali spisy řeckých a latinských klassiků a díla sv. Otců a spisovatelů církevních, učinili své kláštery sídly znamenitých knihoven a sbírek uměleckých, zapisovali současné děje své doby (kroniky), které se později staly důležitými prameny dějepisnými, a proto vším právem nazývají se „otci“ dějepisu, proměnili pouště v úrodné krajiny, zakládali osady a města, která se stala středisky vzdělání lidu, stavěli sirotčince, nemocnice a chudobince, dávali církvi biskupy, učitele a spisovatele. Z řádu toho vyšlo 24 papežů, několik tisíc kardinálů, arcibiskupů a biskupů. Za doby svého rozkvětu zastoupeno bylo v řádu benediktinském školství veškero, národní, střední, vysoké (trivium a quadrivium) a i odborné (zemědělství, stavitelství, sochařství, malířství, zpěv hudba a j.). (Příště dále.)

Naše vstavačovité rostliny.

Napsal *František Gogela.*

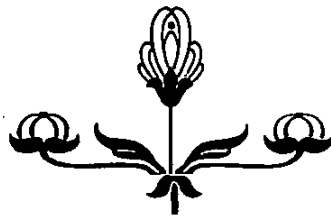
(Část další.)

Květy žluté.

Vstavač bledý (*Orchis pallens* L.) Vlastní vstavači mají pět aneb aspoň tři okvětní lístky skloněné v lebku, a pod ní odstává pysk s ostruhou, semeník jest kroucený. Vstavač bledý roste ve světlých lesích a lučních křovištích, má květní klas vejčitý, bledě žlutý, lodyha jest na dolní části opatřena listy podlouhlými, ku předu širšími, světle zelenými, hlízky jsou nedělené; kvete záhy, koncem dubna a v květnu; mohl by snad býti zaměněn se žlutě kvetoucím tvarem vstavače bezového, tento jest však alespoň mírně vůně, kdežto vstavač bledý pronikavě a nepříjemně páchne. Vyskytuje se pouze ve východní Moravě a Slezsku.

Vstavač bezový (*O. sambucina* L.) roste na lesních a náhorních lukách a má květy buď bledě žluté anebo kalně nachové; různokvěté rostliny často pospolitě se vyskytují; pysk jest mělce trojlaločný nebo skoro nedělený, listy z užší spodiny ku předu rozšířené, hlízky mělce rozeklané; kvete hlavně v květnu a jest dosti rozšířen, zvláště v krajinách karpatských.

Sklenobýl bezlistý (*Epipogon aphyllus* Sw.) roste na vlhkém trouchnu lesním, má hrozen řídký a chudokvětý; vonné květy jsou značně veliké, níci, bledě žluté; poněvadž ani stopka ani semeník nejsou krouceny, stojí pysk s ostruhou nahoře, ostatní pak okvětní lístky pod ním dolů (opačně jako u jiných vstavačovitých); pysk jest široký, trojlaločný, fialově tečkovaný, ostruha růžová; lodyha jest bezlistá s přilehlými šupinami, bledě žlutá nebo nahnědlá, dolů naběhlá, kořen koralovitý; kvete v červenci a srpnu a jest u nás velmi vzácný.

Navykání.

Pokračování.

8. Nábožnému životu. Kdo pozornost svou myšlením a duchem obrací k Bohu, jest nábožný čili pobožný. Nábožnost záleží v tom, abychom často na Boha myslili a srdce své k Němu povznášeli v modlitbě.

Hledme vždy nábožnými a pobožnými býti, přemýšlejíce často o Bohu a zákonech Jeho. Každé takové rozjímání rozmnoží v nás chuť k nabývání ctností.

Náboženské vychovávání dětí má dvojí účel; za prvé v dítěti pocity zbožnosti budit, a pak za druhé schopno je učiniti k tomu, by těm, kdož by je o pocity tyto oloupiti chtěli, odpověděti dovedlo. Dlužno jest, obou těchto účelů dosíci, byť i nikoli zároveň.

Ať tedy rodiče děti svoje na náboženský a zbožný život zvláště navykají!

Přemnozí rodiče chybují v tom, že své děti jen ku vnějším cvičením náboženským přidržují a s tím se spokojují, když ony v určitý čas naučené modlitbičky rychle a bez myšlenek odříkávají, rády sice do kostela chodí, ale tam po delší dobu dříve, záhálčivě a neúčinně sem a tam se dívají, nepokojny jsou, žvatlají a se smějí; tímto směrem nikdy cíle se nedosáhne. Musí rodiče přede vším již záhy lásku k modlitbě v dětech zbuditi. Jakmile děti mluví začínají, potřeby svoje rodičům přednášejí, za obdržené děkují, za odpuštění pro spáchané chyby prosí, lásku a úctu jim vyslovují: poukazujeme je k tomu, aby právě tak s Otcem v nebi mluvily čili se modlily, Jemu své potřeby přednášely, Jemu za každé obdržené dobrodiní děkovaly, když chyby a hříchu se dopustily, za odpuštění prosily a polepšení slíbily, Jeho chválily, vlebily a Jemu se klaněly. Jestli mnoho už získáno, když už tříleté děti učíme, aby svoje myšlenky, pocity a přání krátkými, jednoduchými a prostými slovy přednášely a pronášely. Otec nebo matka jsou na př. nemocní; jak snadno a lehce může malé dítě ručičky sepnouti, pobožně k nebi vzhlednouti a říci: „Milý Otče v nebesích, prosím Tě, učiň mého dobrého otce (mou milovanou matku) opět zdravého.“ Bůh tuto modlitbičku vyslyšel, rodiče se uzdravili, jak snadno může nyní dítě říci: „Milý Otče v nebesích, děkuji Ti, že Jsi mého otce opět uzdravil. Ó, jak Jsi dobrý! Chci Tě velice milovati.“ Nebo dítě lhalo, bylo neposlušné, zlobivé, jak snadno může k tomu přivedeno býti, aby prosilo: „Milý Bože! odpusť mi, že jsem lhalo, vím, že lhavých dětí nemiluješ, nechci to více učiniti.“ O, kéž by rodiče této důležité věci více pozornosti věnovali; neboť tím se klade základ k tomu, aby děti po celý svůj život v duchu a pravdě se modlily! I kdyby tyto modlitbičky byly s počátku sebe kratší, co na tom záleží? — Bůh přece neodměňuje a neposuzuje modlitby dle počtu slov. Dále vedme děti k tomu, aby po své krátké modlitbě ještě nějaký čas v modlicí postavě setrvaly a pocit radosti, lásky a úcty, k dobrotivému Otci v nebi vzbuzovaly.

Chtějí-li však rodiče lásku k modlitbě v dětech svých náležitě a účinně buditi, ať sami také často a rádi se modlí a modlitbu s pravou a svatou horlivostí a zbožným nadšením konají a pěstují.

Ve třetím roce mohou již nejobvyklejší modlitbičky a modlitby paměti dětské vštípeny býti, jako: Otče náš, Anděl Páně; obvyklé kratičké formule, jako: Pane Ježíši, Tobě žiji atd., Čest budiž Bohu atd., Pod Tvůj štít a ochranu se utíkáme atd., dále modlitbičku ku sv. Andělu Strážci a sv. patronům a j.

Ale při tom sluší zachovávat a šetřiti toho, aby se neučilo mnohému najednou, rovněž aby co možná nejvíce smysl naučeného přiměřený byl pochopení a porozumění dětí; dále hledme k tomu, aby jednotlivá slova vždy zvolna a správně s vhodným, přiměřeným zbožným držením těla byla vyslovována. Hledme poněmhu děti k tomu přivesti, by při modlitbě všechny mohutnosti duševní činnými byly. Při nejmenších dětech převládá nejprve cit radosti a úcty; později přichází k tomu činnost vůle, dobrá předsevzetí, porozumění, pozornost, nábožnost a zbožné vzchopení se ducha. Jen taková modlitba je pravou modlitbou, o níž platí vznešený a trefný výrok: „Kdo se umí náležitě modliti, ten umí také náležitě žíti.“
(Příště konec.)

ZPRÁVY.

Z Katol. spolku českého učitelstva na Moravě. Abychom výdatnější činnost mohli vyvinouti žádá předseda P. T. členy o laskavé sdělení: Kdo, kde a o čem by chtěl přednáseti a) ve schůzích Katol. spolku rolnického, b) ve schůzích Kat. politické jednoty, c) v jiném spolku. Též o zaplacení příspěvků členských a předplatného za „Vych. Listy“ důtklivě prosí předseda.

Nové dílo nevšední ceny a pro nás na výsost potřebné napsal horlivý spolupracovník „Vych. Listů“, slovatný pan professor c. k. bohosl. fakulty dr. Jos. Kachník v Olomouci. Jsou to „Dějiny filosofie“, jež vyjdou v Kotrbově „Vzdělávací knihovně katolické“ v Praze. Upozorňujeme již nyní na časový spis vědecký, na němž učenec pracoval pět let. Soustavných dějin takových posud nebylo v naší literatuře. K.

Na oslavu 100 ročnice narození slavného Fr. Sušila uveřejňujeme pozoruhodný článek: „České dítě v národních písních Sušilových“, v nichž tolik kras poetických, nepřeborný poklad jazykozpytný a lidozpytný tají se dosud nevyčerpaný. Práce z péra prof. dr. Kachníka zajisté bude vítána netoliko všem ctitelům slavného Sušila, nýbrž i vychovatelům vůbec, pokud mají zájem na slovanském duchu vychovatelském, po němž ve školách našich čím dále tím méně se jeví stopy. K.

O rodišti Komenského přinese obšírnou studii olomoucký „Časopis olom. Musea“, založený na archivních výpisech r. 1592 v Nivnici usedlých měštěninů a cizích obyvatelů slováckého městečka. Spisovatel článku dr. Jos. Kachník hájí v něm dosud názor Zoubkův, že Komenský se narodil v Nivnici, neboť při zápisu na universitu v Herbornu udáváje místo rodné -- udávalo se křestné jméno, rodiče a země, — a tu napsal Komenský vlastnoručně: Joan Amos Nivanus. Tak se též podpisoval vlastnoručně, jak dosvědčuje pražský rukopis Koperníkův: „De revolutionibus“. Prof. dr. Josef Kachník pracuje dále a hodlá zjistit, kteří osadníci r. 1611 v Nivnici bydleli, čímž asi sporná otázka o rodišti Komenského bude rozřešena. K

Jak dbají autority učitelů v Badensku, vysvítá z výnosu zemské školní rady, kde nařizuje se okresním radám a inspektorům, aby vážili si samostatnosti učitelovy a nižádným způsobem jí neobmezovali, tím méně pak, aby snad před dětmi učitelů něco vyčítali. Bylo by žádoucí i u nás, aby všeobecným se stalo, co někteří školní dozorcové z jemného citu a taktu sami již činí. Zaslouží-li kdo výtky, snese je mezi čtyřma očima rád a bude představenému za otcovské a laskavé upozornění povděčen. Dostane-li se mu jí však před žáky, dlouho mu nevymizí z paměti a ochromí celou jeho chuť ku práci, zvláště když mezi dospělejšími dětmi jest mu dlouho pozorovati významné úsměšky a šuškáni: „Hele, ten dostal.“ Kdyby všichni představení, šéfové a dozorcové vzpomněli vždy slov Spasitelových: „Blahoslavení milosrdní, neboť oni milosrdenství dojdou“, aspoň dvě třetiny z pokáraných a přes příliš trestaných učitelů uznali by své chyby a polepšili by se. Strohou přísností, bezcitným jednáním, okamžitým hněvem budí se v srdci postižených jen zatvrzelost. Konejme přede vším svoji povinnost a řiďte se vždy a všude jako katolíci svými křesťanskými katolickými zásadami, a pak nebude ani potřebí „klerikálů“; v jednom táboře sejdem se všichni a láska Kristova bude nám všem pevným pojítkem. Takto však jsme — stav učitelský celý — obrazem rozbouřeného, divokého moře.

R—j.

Přistupujte za členy ke Katolickému spolku českých učitelů na Moravě.

(Jednatelem jest P. Karel Tiray, katecheta v Ivančicích.)

Knihovna Vychovatelských Listů.

Svazek I.

O nápravě poruch mluvy čili Koktavost a její léčení.

Napsal **J. M. Kadlčák**, absolvent léčebného kursu vídeňského.

Svazek II.

Petr Barbarič, věrný následovník sv. Aloisa.

Z obšírného spisu P. Antonína Puntigama T. J. s dovolením paně autorovým české mládeži podává

František Janovský.

Obě knížky lze dostati u administrace „Vychovatelských Listů“ v Brně na Petrově č. 1. po **60 hal.**

Učitelská Zádruha na Moravě,
zapsané společenstvo s obmezeným ručením se sídlem
v Uh. Hradišti,
přijímá **vklady na spořitelní knížky a úrokuje je 4⁰/₁₀.**
C. k. daň důchodkovou platí spolek sám, aniž by ji vkladatelům srážel.
Poskytuje zápůjčky svým členům na směnky a dluhopisy na 6⁰/₁₀ za velmi příznivých podmínek.
K zaslání peněz poštou vydá „Zádruha“ na požádání složní listy poštovní spořitelny.
K dotazům budiž přiložena známka 20 hal. na odpověd.

Představenstvo.

„Vychovatelské Listy“ vycházejí dvakrát měsíčně (5. a 20.)

Předplatné na celý rok obnáší 6 K

Redaktor Alois Adamec, učitel měšťanské školy v Ivančicích.

Administraci a expedici vede Hedv. Rubrová, učitelka v Brně, na Petrově č. 1.

— Pouze administraci posílá se předplatné. —

Nákladem Katolického spolku českých učitelů na Moravě.

Příspěvky se honorují.

Inserty účtují se levně.